

Imiona pochodzenia germańskiego w polskim systemie imienniczym

Romana Łobodzińska

Uniwersytet Wrocławski, Wrocław (Polsko)

Dla użytkowników języka współczesne imiona nie mają znaczenia leksykalnego, a tylko symboliczne i kulturowe, ale chęć poznania ich pierwotnego znaczenia jest ciągle bardzo silna. Tym bardziej, że wszystkie imiona, zarówno jedno- jak i dwuczłonowe, powstawały jako znaczące – zawierały życzenie lub charakterystykę, albo wróżbę. Znaczenia te są dziś trudne do odtworzenia, często pozostają w sferze hipotez, również dlatego, że używane dzisiaj w Polsce imiona mają kilka źródeł. Historia imion germańskich, czyli imion utworzonych na gruncie języków wywodzących się z dawnego języka pragermańskiego (rekonstruowanego wspólnego języka ludów germańskich), tzn. dzisiejszych języków angielskiego, niemieckiego, szwedzkiego, duńskiego, norweskiego, w polskiej antroponimii sięga średniowiecza. I od tego czasu są one, z różnym natężeniem, stale w niej obecne. Stanowią jeden ze składników kategorii antroponimicznej zwanej imionami chrześcijańskimi, która wyodrębnia się w średniowieczu ze względu na motywację religijną imion, związaną z kultem świętych i religijnymi symbolami chrześcijańskimi. Jej trzon stanowią imiona biblijne (hebrajskie i aramejskie – *Adam, Izaak, Ewa, Noemi*) oraz imiona świętych starochrześcijańskich pochodzenia greckiego i łacińskiego (*Łukasz, Piotr, Marek, Paweł*) (por. Malec, 1994, s. 5). Zasób ten stopniowo powiększał się o imiona świętych pochodzących z krajów chrystianizowanych później – Niemców czy Słowian. A imiona świętych nadawane na chrzcie wypierały powoli i rodzime imiona i związane z nimi wierzenia, np. magiczny wpływ imienia na życie jego nosiciela (*Bronisław, Świętobor*), życzenia zapewniające opiekę sił nadprzyrodzonych (*Bożeciech, Bożydar, Trzebiśław*) ochronę przed złymi mocami (*Nierad, Morzysław*).

Imiona germańskie w średniowieczu (VI – XV w.) to dość liczna grupa nazw motywowana przez imiona świętych cieszących się kultem w całej Europie i kultem tylko lokalnym, co zapewne nie miało wyraźnego wpływu na wybór imienia. W swoich rozważaniach ograniczę się tylko do imion mających swe źródło w języku staro-wysoko-niemieckim (poł. VIII – poł. XI w.) i pierwotnie będących imionami jedno- lub dwuczłonowymi powstałymi z wyrazów pospolitych.

Imiona te po raz pierwszy wyodrębnia w swojej pracy M. Malec, zaliczając do nich następujące imiona męskie: *Adalbert ~ Albert ~ Olbracht, Adlart, Adolf, Anzelm, Arnolf, Arnołt, Aubertus, Awdan, Baldwin, Bartołt ~ B(i)erołt, Biernat 'Bernard', Bruno, Burkat, Egbert, Emeryk, Erhard, Eryk, Frydrych ~ Biedrzych, Gebhard, Gerard, Gerwin, Gieralt, Gierlach, Gilbert, Goczałek 'Gottschalk', Gotard, Gotprzyd ~ Gotfryd, Gumbert, Guncerz ~ Gunter, Gwido ~ Wido, Hemram 'Emmeram', Henryk, Hubert, Hugo, Humbert, Iwo, Jałbrzyk 'Alberyk', Karol, Konrad, Lambert, Lenart 'Leonard', Lewin, Ludgierz, Lutolf, Łodwik ~ Lud-*

wik, Medard, Monaldus, Nitart, Norbert, Odo ~ Oddo, Oldrzych, Otmar, Rajner, Ratołt, Rejmund, Rejnołt, Robert, Roch, Roland, Teobald, Wibert ~ Gwibert, Wiernierz 'Werner', Wilhelm, Wolfgang, Zygmunt oraz imiona żeńskie: Adela, Adelajda, Adelgunda, Amalija, Awa, Awelina, Berta, Cymbarka, Emma, Franka, G(i)ertruda, Gizla, Herborga, Hildegundis, Ida ~ Hida, Jadwiga, Kunegunda, Lukarta, Mathildis, Oda, Otylia, Walpurga, a także imiona żeńskie utworzone od męskich: Adalberta, Alberta, Biernata, Maneta, Robka < Robert, Sigismunda (por. Malec, op. cit., s. 21, 23).

Imiona chrześcijańskie germańskiego pochodzenia mogły przywędrować do Polski z różnych dialektów niemieckich, za pośrednictwem łaciny, języków romańskich, czy języka czeskiego, stąd duża różnorodność form fonetycznych oraz fonetyczno-graficznych. Sposoby ich adaptacji w średniowieczu do języka polskiego były bardzo zróżnicowane i zostały szczegółowo omówione przez M. Malec (1994) i Z. Klimka (1997).

Do najstarszych zapożyczeń – sprzed XII w. – można zaliczyć trzy imion męskie: *Lambert* (germ. *landa 'ziemia', germ. *berhta, stwniem. *beraht* 'jasny, błyszczący'), *Otto* (germ. *audha, stwniem. *ōt* 'dziedzictwo, majątek'), *Karol* (stwniem. *carl, karl* 'mężczyzna, człowiek') (Malec, 1994, s. 258, 268, 296), których nosicielami byli święci, władcy i biskupi piastowscy oraz cztery żeńskie: *Adlejda* (stwniem. *adal* 'ród, ród szlachecki', *heit* 'osoba, stan, rodzaj') *G(i)ertruda* (stwniem. *Gertrud*, stwniem. *gēr* 'oszczep, dzida', *-drūd* 'siła, moc'), *Mathildis* (stwniem. *maht* 'siła, moc', *hilt(e)a* 'potyczka, walka'), *Oda* (germ. *auda 'dziedzictwo, majątek') (Malec, 1994, s. 349, 377, 379), których nosicielkami były księżniczki piastowskie, często obcego pochodzenia.

Większość z tych chrześcijańskich imion pochodzenia germańskiego występuje również współcześnie, w postaci przyswojonej w średniowieczu.

Analiza największego zasobu imion współczesnych, tj. *Słownika imion współcześnie w Polsce używanych* (SIW) wydanego w 1995 r. przez Kazimierza Rymuta, który liczy ponad 20 400 imion, stanowiących hasła słownikowe, pozwoliła wyodrębnić ok. 2 tysiące imion pochodzenia germańskiego (864 imiona żeńskie i 1141 imion męskich). W tej grupie imiona podstawowe to odpowiednio 45 żeńskich i 151 męskich, pozostałe to formy od nich pochodne. Przedmiotem analizy będą tylko imiona podstawowe.

Tak duży udział imion pochodzenia germańskiego we współczesnym systemie imiennym wydawałby się świadczyć o ciągle dużej ich popularności. Czy rzeczywiście tak jest, czy wybór imienia, będący przejawem woli rodziców, jest niczym nieograniczony, czy są imiona, których się świadomie unika – w pewnych okresach historycznych, w określonych środowiskach, rejonach kraju, czy wybór rodziców można zmienić?

Wybór imienia w Polsce odbywa się w oparciu o Ustawę z 29 września 1986 r., która ogranicza swobodę wyboru imienia, a urzędnicy mają do pomocy *Wykaz imion używanych w Polsce*, zatwierdzony przez Komisję Kultury Języka przy Komitecie Językoznawstwa PAN w Warszawie, zawierający 655 imion męskich i 521 imion żeńskich. Nie jest on zamknięty, rodzice mogą proponować imiona spoza niego, urzędy w razie wątpliwości występują o opinię do Rady Języka Polskiego, a wszelkie spory w tym zakresie rozstrzyga sąd. Wstępny ogląd zawartości SIW oraz *Wykazu* pokazuje dysproporcję ilościową pomiędzy tymi zbiorami oraz dość wysoką frekwencję imion germańskich.

W zbiorze imion współczesnych znajdują się imiona przyswojone w różnych okresach i w różnym stopniu. Do najstarszych imion pochodzenia germańskiego – prócz wymieniowanych wcześniej – należą m.in. *Atlejda/Adlejta (Adelajda)*, *Adolfus*, *Amalia*, *Ida*, *Medardus*. Późniejsze zapożyczenia to, np. *Konrad* bardzo popularne w XIX w. jako rezultat romantycznej fascynacji średniowieczem i *Klotylda*, która pojawiła się także w XIX w. wraz z modą na imiona francuskie.

Imiona, które pozostały w użyciu, ulegały na gruncie języka polskiego różnym adaptacjom, traciły niemieckie brzmienie, np. *Adelajda*, *Karol*, *Zygmunt*, lub ulegały spolszczeniu fonetycznemu, czy fleksyjnemu, np. *Alojzy (Alois)*, *Bertold (Berthold)*, *Henryk (Hainrich/Heinrich)*, *Ferdynand (Ferdinand)*, *Fryderyk* (łac. *Fredericus, Fridericus, Friedrich*), *Oskar – Oscar*, *Carl – Karol*, *Gisela – Gizela*, *Frank – Franciszek – Fryderyk*), *Heinrich – Henryk*, *Roderich – Rodeusz*, *Siegfried – Zygfryd*; *Hedwig – Jadwiga*.

Inne zachowały niemiecką ortografię i fonetykę, niezauważalną dla użytkownika języka polskiego, np. *Adolf*, *Alfred*, *Ewald*, *Robert*, *Waldemar*. W SIW znajdują się też takie imiona, które funkcjonują jako cytaty zarówno graficzne, jak i fonetyczne, np. *Carl (Karol)*, *Erich (Eryk)*, *Günter (Ginter)*, *Mathilde (Matylda)*¹.

Niektóre, w formach skróconych lub hipokorystycznych są używane jako imiona oficjalne, np.: *Alf*, *Alf i.* < *Alfred*, *Arne* < *Arnold*, *Erni* < *Ernest*, *Ferdit*, *Nandi* < *Ferdynand*, *Gintek* < *Ginter*, *Hain* < *Heinrich*, *Germanik* < *German*, *Waldek* < *Waldemar*, *Alina* (od *Adelajda* → *Adelheid*), *Bernadetka* < *Bernadeta* fr. < *Bernard*, *Frانيا* < *Franciszka*, *Hedi* < *Adelajda*, *Henia* < *Henryka*, *Hilda* < *Hildegarda*, *Jagienka*, *Jagusia* < *Jadwiga*, *Kinga* < *Kunegunda*, *Rysia* < *Ryszarda*, *Mina* < *Wilhelmina*.

Jako imiona oficjalne – odnotowane w SIW – używane są też takie, które już na gruncie języka polskiego zostały utworzone na wzór staropolskich imion złożonych, z jednym składnikiem niemieckiego pochodzenia, np.:

– z pierwszym członem niemieckim i z drugim członem *-sław*, np. *Fredisław*, *Fredzisław*, *Fredysława* < *Alfred*, *Gisław* < *Ginter*, *Rysław* < *Ryszard*, *Waldzisław* < *Waldemar*, *Wilisława* < *Wilhelmina*, *Trudysława* < *Truda* < *Gertruda*;

– z pierwszym członem niemieckim i z drugim członem *mir//mier//mierz*, np. *Fredzimierz*, *Waldomierz*, *Waldomir*, *Wilhelmira*.

W SIW odnotowane są też nowe imiona żeńskie powstałe od męskich, np. *Gizbeta (Gilbert)*, *Omara*, *Otmara (Othmar)* oraz męskie powstałe od żeńskich, np. *Jadwig (Jadwiga)*, *Irmin (Irmina)*. Nowe imiona męskie zostały też utworzone na wzór istniejących imion zakończonych na *-usz*, *-iusz*, typu *Eugeniusz*, *Juliusz*, *Mariusz*, *Tadeusz* np. *Armandiusz (Armand < Herman)*, *Fredeusz (Fred < Alfred)*, *Frydeusz (Fryd < Fryderyk)*, *Rocheniusz (Roch)*, *Rogoriusz (Roger)*. Występują też formy zniekształcone na skutek błędnych zapisów lub nieprawidłowej wymowy typu: *Alfąsa (Alfonsa)*, *Alfret (Alfred)*, *Brunhylda (Brunhilda)*, *Detlaf (Detlef)*, *Adeltraut (Adeltraud)*, *Edeltrauta (Edeltrauda)*, *Armant (Armand)*, *Horzt (Horst)*, *Kinka (Kinga)*, *Oświn (Oswin)*, *Rotraut (Rotraud)*, *Wolfgang (Wolfgang)*, *Wolfrom (Wolfram)*.

¹ Wymienione przeze mnie imiona, zostały nadane w latach 90-94, a więc w ostatnim okresie uwzględnionym przez *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych* K. Rymuta.

Spośród 196 imion, będących formami podstawowymi, 26 (24 imiona męskie i 2 żeńskie) jest reprezentowanych przez jedną formę, np. *Adelhard*, *Adelward*, *Bertwin*, *Ingold*, pozostałe 162 imiona mają od 2 do 74 rozmaitych form obocznych. I tak *Henryk* ma 74 formy – 45 męskich i 29 żeńskich, *Reinhold* – 71, odpowiednio 54 męskie i 17 żeńskich, *Friedrich* – 56, *Carl* – 51, *Bernhard* – 46, *Gerhard* – 43; spośród imion żeńskich największą liczbę form mają imiona *Adelheid* – 46 i *Edeltraud* – 40. 79 imion posiada formy tylko dla jednego rodzaju: 45 imion ma formy tylko w rodzaju męskim, np. *Burghard* (*Burgi*, *Burhard*, *Burkhard*), *Detlef* (*Detlaf*, *Detlew*), a 34 imiona – tylko w rodzaju żeńskim, np. *Brunhilde* (*Brunhild*, *Brunhilde*, *Brunhylda*) *Dietlind* (*Dietlinda*, *Dietlinde*), *Mathilde* (*Mathilda*, *Matilda*, *Matulda*, *Matyllda*). 117 imion ma formy rodzaju męskiego i żeńskiego².

K. Nowik (1998, s. 57) w oparciu o dane liczbowe z SIW dotyczące frekwencji poszczególnych imion opracowała listę 100 imion żeńskich i 100 męskich używanych najczęściej w XX wieku. Wśród nich znalazły się następujące imiona pochodzenia niemieckiego (w nawiasie podano pozycję na liście rankingowej):

– żeńskie *Jadwiga* (14), *Iwona* (28), *Karolina* (36), *Alina* (57), *Henryka* (59), *Franciszka* (76), *Gertruda* (79), *Marlena* (87), *Bernadeta* (98);

– męskie *Henryk* (15), *Ryszard* (19), *Robert* (26), *Franciszek* (39), *Zygmunt* (47), *Waldemar* (48), *Karol* (56), *Konrad* (74), *Ludwik* (82), *Bernard* (85), *Hubert* (86), *Norbert* (89), *Alojzy* (91), *Alfred* (92), *Romuald* (93), *Gerard* (98).

Są tu imiona znane od czasów średniowiecza oraz takie, które pojawiły się znacznie później i zyskały bardzo dużą popularność. Do tych ostatnich należą imiona żeńskie *Iwona* – żeńska forma imienia *Iwo* (*Iwon*) – zapewne ze stwniem. *iwa* ‘cis’, które pojawiło się w XX w. i *Marlena* – utworzone być może z połączenia części imion *Maria* i *Magdalena*, nadawane od XIX w. i męskie *Waldemar* ze stwniem. *waltan* ‘panować, rządzić’ oraz *mar* ‘wielki, słynny’. Wprawdzie w średniowieczu odnotowano zdrobniałe formy *Waldek*, *Waldko*, ale forma *Waldemar* pojawiła się dopiero w XIX w.

Autorka zestawia też 15 imion żeńskich i męskich najpopularniejszych w XX. Wśród imion żeńskich na 14 miejscu znalazła się *Jadwiga* (najbardziej popularna w latach 50., w kolejnych dziesięcioleciach widać wyraźny spadek popularności), wśród męskich *Henryk* zajmuje 15 miejsce (z najwyższą frekwencją w latach 40.).

Dane zawarte w SIW pozwalają stwierdzić, że imiona pochodzenia germańskiego występowały na terenie całej Polski, ale najwięcej form występowało w dawnym województwie katowickim – 479 form imion męskich (195 to pojedyncze nadania) i 410 żeńskich (173 to pojedyncze nadania). Świadczy to o tym, że w tym województwie występuje ponad 44% wszystkich form imion pochodzenia germańskiego. W dalszej kolejności najwięcej form imion pochodzenia germańskiego występuje w byłych województwach: opolskim – 344 formy imion męskich i 262 formy imion żeńskich, gdańskim – 293 formy imion męskich i 268 form imion żeńskich, olsztyńskim – 273 formy imion męskich i 242 formy imion żeńskich, warszawskim – 272 formy imion męskich i 236 formy imion żeńskich. Najmniej

² Dane te pochodzą z niepublikowanego tekstu Emilii Molendy pt. *Współczesne imiona pochodzenia niemieckiego w polskim systemie językowym*.

imion pochodzenia germańskiego, a zarazem ich form występuje w województwie białkopodlaskim – 62 formy imion męskich i 70 żeńskich.

Obecność imion o genezie niemieckiej (przede wszystkim wśród imion męskich) w dawnych województwach katowickim i opolskim, czyli na Śląsku, spowodowana jest niewątpliwie uwarunkowaniami historycznymi, politycznymi i kulturowymi. Utrzymywane od dawna kontakty gospodarcze i polityczne Śląska z Niemcami, a także wielka liczba osób pochodzenia niemieckiego zamieszkująca Śląsk, wyjaśniają przyczyny takiej sytuacji. Imiona te można uznać za typowe dla Śląska w pierwszej ćwierci XX wieku.

Dane z lat późniejszych, już z XXI w., potwierdzają popularność imion niemieckich. W oparciu o rejestr PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności) z dnia 31 marca 2001 r. została utworzona lista imion Polaków nadanych co najmniej 1000 razy³. Takich imion było 531, a 100 spośród nich to imiona pochodzenia germańskiego (50 imion żeńskich i 50 męskich). Wśród najbardziej popularnych stu imion, znalazły się imiona męskie *Henryk*, *Ryszard*, *Robert*, *Franciszek*, *Zygmunt* oraz dwa imiona żeńskie *Jadwiga* i *Karolina*. Pełna lista stu imion pochodzenia niemieckiego wygląda następująco (pierwsza liczba oznacza miejsce na liście frekwencyjnej w 2001 r., w nawiasie podano pozycję na liście najpopularniejszych imion w XX w., a po imieniu podano w nawiasie liczbę osób, którym nadano poszczególne imiona):

23(14). *Jadwiga* (450773), **34(16)**. *Henryk* (395791), **39(19)**. *Ryszard* (362054), **52**. *Robert* (271467), **59**. *Karolina* (243906), **60**. *Iwona* (241957), **67**. *Franciszek* (215290), **90**. *Zygmunt* (161225), **101**. *Waldemar* (144704), **104**. *Karol* (141598), **121**. *Alina* (98402), **129**. *Henryka* (90950), **146**. *Konrad* (76133), **148**. *Kinga* (75543), **155**. *Franciszka* (66506), **165**. *Gertruda* (52105), **170**. *Hubert* (47478), **179**. *Ludwik* (40068), **184**. *Bernard* (35905), **185**. *Norbert* (35178), **190**. *Alojzy* (30720), **192**. *Alfred* (28934), **196**. *Romuald* (27244), **199**. *Bernadeta* (25823), **205**. *Ludwika* (24729), **207**. *Adela* (24001), **218**. *Alfreda* (19918), **219**. *Gerard* (19285), **235**. *Hildegarda* (15396), **236**. *Eryk* (15339), **238**. *Adolf* (15240), **241**. *Alfons* (15186), **242**. *Oskar* (15161), **249**. *Rudolf* (14146), **250**. *Leonard* (14026), **259**. *Albert* (11962), **269**. *Ernest* (11190), **272**. *Zygfryd* (10563), **274**. *Rajmund* (10511), **278**. *Otylia* (10062), **281**. *Romualda* (9767), **287**. *Leopold* (8975), **289**. *Adelajda* (8756), **291**. *Brunon* (7980), **292**. *Matylda* (7887), **296**. *Wilhelm* (7792), **294**. *Leonarda* (7870), **297**. *Gizela* (7545), **298**. *Luiza* (7515), **300**. *Eryka* (7455), **307**. *Erwin* (6920), **313**. *Bernadetta* (6669), **314**. *Iga* (6656), **316**. *Elfryda* (6472), **318**. *Fryderyk* (6361), **319**. *Herbert* (6114), **321**. *Ryszarda* (6000), **322**. *Amelia* (5988), **326**. *Bernarda* (5818), **327**. *Irmina* (5690), **340**. *Ginter* (4908), **342**. *Kunegunda* (4880), **345**. *Ferdynand* (4841), **348**. *Walter* (4609), **350**. *Helmut* (4567), **364**. *Roland* (3931), **366**. *Inga* (3843), **375**. *Werner* (3571), **377**. *Arnold* (3517), **379**. *Edeltrauda* (3409), **384**. *Erna* (3162), **385**. *Manfred* (3097), **389**. *Berta* (3034), **390**. *Ewald* (3014), **396**. *Amalia* (2894), **402**. *Horst* (2759), **412**. *Gerda* (2508), **415**. *Irmgarda* (2392), **416**. *Ada* (2391), **424**. *Gerhard* (2205), **432**. *Bernardyna* (2013), **433**. *Ida* (1974), **437**. *Otolia* (1858), **438**. *Ingeborga* (1324), **443**. *Ema* (1733), **445**. *Roch* (1713), **464**. *Bruno* (1513), **466**. *Wilhelmina* (1497), **477**. *Emma* (1357), **479**. *Ernestyna* (1347), **485**. *Erika* (1298), **491**. *Kurt* (1241), **494**. *Hermina* (1226), **495**. *Greta* (1224), **504**. *Rajnold* (1174),

³ Lista jest zamieszczona w Słowniku imion polskich Jana Grzeni (2002).

507. *Engelbert* (1151), 509. *Herman* (1147), 517. *Reinhold* (1077), 519. *Adolfina* (1072), 522. *Irma* (1063), 529. *Ludwina* (1027), 531. *Alojza* (1023).

Natomiast na liście 25 najpopularniejszych w 2001 r. imion żeńskich i męskich znalazły się tylko trzy imiona pochodzenia germańskiego: *Jadwiga* (14), *Henryk* (16) i *Ryszard* (19).

J. Grzenia (2004, s. 347 – 349) przedstawia również listy frekwencyjne najpopularniejszych imion męskich i żeńskich w latach 90. XX w. Dla każdego roku od 1991 r. do 2001 r., podaje 25 najchętniej wybieranych imion żeńskich i męskich. Tylko jedno imię pochodzenia germańskiego – *Karolina* – pojawiło się na wszystkich listach. W roku 1991 było ono na miejscu 12, w 1992 r. na 9, w 1993 r. na 5. W latach 1994 – 1997 utrzymywało się na miejscu 2, wśród 25 najpopularniejszych imion w Polsce. W latach 1998 – 1999 zajmowało kolejno 8 i 7 miejsce, a w 2000 r. miejsce 10.

Na przykładzie tego imienia można prześledzić dynamikę tzw. mody imienniczej, która obejmuje trzy stadia: gwałtowny wzrost popularności, stabilizację tej popularności, a następnie jej spadek. Od roku 1991 do 1993 widać wzrost, w latach 1994 – 1997 stabilizację i od 1998 do 2000 r. spadek popularności imienia *Karolina*.

Z powyższych zestawień wynika, że trwale obecne w polskim systemie antroponimicznym są dwa imiona genetycznie germańskie: *Jadwiga* (*Hadwig* lub *Hedwig* oba człony *hadu* i *wig* znaczyły to samo – ‘walka’) i *Henryk* (*Hainrich* | *Heinrich* stwiniem. *haimi* ‘miejsce zamieszkania, dom, ojczyzna’ i *rīhhi* ‘potężny, możny, bogaty, władca’ – pierwotne znaczenie można interpretować jako ‘pan domu’ lub ‘władca ojczyzny’).

Ich popularność i trwałość wynikają zapewne z wartościowania, jakiemu podlegali historyczni nosiciele imion – osoby świętych, władców, czy też innych historycznych postaci. Najbardziej chyba znana postać św. Jadwigi Śląskiej, urodzonej ok. 1179 r. córki hrabiego na Andechs (Bawaria), żony Henryka I Brodatego, słynącej z pobożności i działalności dobroczynnej, której kult jako patronki Śląska i Polski wykracza poza nasze granice – do Austrii, Czech i Węgier, była zapewne źródłem popularności tego imienia żeńskiego we współczesnej polszczyźnie. Imię *Henryk* częste było wśród władców średniowiecznej Europy (por. Henryk II, cesarz i przeciwnik Bolesława Chrobrego), również polskich książąt piastowskich (np. Henryk Brodaty, Henryk Pobożny, Henryk Probus), początkowo zapewne ze względu na swoją etymologię ‘potężny’, ‘możny’ lub ‘bogaty’. Być może konotacje władzy, potęgi, stały się przyczyną popularności tego imienia w przeszłości. Wydaje się, że oba te imiona poprzez swoje uwikłanie w historię Polski są na tyle zakorzenione w polszczyźnie, że funkcjonują już bez poczucia obcości. Dziś o ich wyborze decyduje zapewne tradycja rodzinna, może lokalna.

Imionom przypisane mogą być wartości, które one zyskują dzięki konotacjom. Wartości przypisywane jednostkom, a więc to, co jest indywidualne, mogą być akceptowane i przyjmowane przez ogół użytkowników języka, stając się powszechne dzięki kolejnym jednostkowym wyborom. Z kolei negatywna ocena zachowań nosicieli pewnych imion powoduje eliminowanie takich imion ze współczesnego systemu imienniczego. Do takich unikanych imion należą m. in. *Adolf*, które w formie *Adolfek*, czy *Adolfki*, podobnie jak

*Helmut*⁴ jest etnonimem Niemca oraz *Alfons*, które uległo deproprializacji i oznacza dziś 'sutenera, utrzymanka i opiekuna prostytutek'⁵. Imię *Adolf* nosiło w 2001 r. 15 240 mężczyzn, *Helmut* – 4567, a *Alfons* – 15186. Również współcześnie niektóre imiona germańskie, jako konotujące obcość, a więc wartościowane negatywnie, są unikane i eliminowane, np. *Egon*, *Wolfgang*, *Gertruda*, *Kunegunda*. Jako śmieszne czy ośmieszające uznawane są np. imiona żeńskie *Brunhilda*, *Hermenegilda*, *Kunegunda*. Zmiana sposobu wartościowania imion germańskich, konotowanie obcości może być przyczyną spadku ich popularności, zwłaszcza po II wojnie światowej. Niechęć do ich nadawania w tym okresie była też legitymizowana przez działania władz nakazujących z urzędu zmianę m.in. imion niemieckich na polskie. Takie przymusowe zmiany miały miejsce w latach 1947- 1956 i dotyczyły Śląska i tzw. Ziem Odzyskanych – obowiązywały tu okólniki Ministerstwa Ziem Odzyskanych z 1947 i 1948 r., które dopuszczały zmiany imion i nazwisk o brzmieniu niepolskim z urzędu, bez wniosku osoby zainteresowanej⁶. Np. zmiany imion *Edeltraud* > *Elżbieta*, *Erna* > *Ewa*, *Gertruda* > *Elżbieta*, *Imgarda* > *Maria*, *Ingeborg* > *Janina*, *Waldtraut* > *Waleria*, *Wilhelmina* > *Władysława*, *Ginter* > *Eugeniusz*, *Herbert* > *Józef*, *Horst* > *Henryk*. Działania te przyczyniły się do podkreślenia i utrwalenia obcości imion pochodzenia germańskiego, co znajduje odzwierciedlenie w postrzeganiu tożsamości ich nosicieli, może więc służyć wprowadzaniu i utrwalaniu przez nazwy opozycji swój – obcy.

Przedstawiony zbiór imion pochodzenia germańskiego obecny w polskiej antroponimii od średniowiecza jest przykładem nie tylko wpływów religijnych, ale rozmaitych związków oraz relacji kulturowych i obyczajowych, które miały wpływ na kształtowanie się polskiego systemu imienniczego.

---

⁴ Jako etnonim oznaczający Niemca w potocznej polszczyźnie przedstawia je M. Peisert w artykule *Nazwy narodowości i ras we współczesnej polszczyźnie potocznej*, w: *Język a kultura 5: Potoczność w języku i kulturze*, pod red. J. Anusiewicz i F. Nieckuli, Wrocław 1992, s.215.

⁵ Od imienia bohatera komedii *Monsieur Alphonse* (1873) Aleksandra Dumasa-syna. Jest to imię germ. pochodzenia złożone z członów *al* 'cały' lub *adal* 'szlachetny ród' i *funs* 'szybki, chętny'.

⁶ Okólniki Ministerstwa Ziem Zachodnich i Odzyskanych z 15.03.1945 i 10.01.1948 r., które mówiły o zaniechaniu ogłoszeń przy zmianie nazwisk i imion o brzmieniu obcym oraz o ustaleniu pisowni takich imion i nazwisk.

Literatura:

- GRZENIA, J.: Słownik imion. Warszawa 2002. 362 s.
- FROS., H. – SOWA, F.: Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny. Warszawa 2007. 556 s.
- KLIMEK, Z.: Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 5. Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego. Kraków 1997. 300 s.
- MALEC, M.: Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce. Kraków 1994. 462 s.
- NOWIK, K.: Zmiany frekwencyjne w zasobie imion w Polsce powojennej. In: Najnowsze przemiany nazewnicze. Warszawa 1998, s. 57 – 71.
- PEISERT, M.: Nazwy narodowości i ras we współczesnej polszczyźnie potocznej. In: Język a kultura. 5. Potoczność w języku i kulturze. Red. J. Anusiewicz, F. Nieckula. Wrocław 1992, s. 215 – 224.
- Słownik imion współcześnie w Polsce używanych. Red. K. Rymut, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN 1995. 439 s.
- Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych. T. I – X. Red. K. Rymut, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 1992 – 1994.

Names of Germanic Origin in Polish Antroponymy

Names of German origin have been present in the Polish anthroponymic system since the Middle Ages. They fall into the category of Christian names specified by religious motivation and associated with the cult of saints and Christian symbols. The oldest borrowings – prior to the 12th century – include three male names: *Karol*, *Lambert* and *Otto* and four female names: *Adeleja*, *G(i)ertruda*, *Mathildis* and *Oda*. Most of the borrowed names are still existent and include approximately 2 000 names. They have undergone different processes of adaptation, or retained their original form: *Carl* (*Karol*), *Erich* (*Eryk*), *Günter* (*Ginter*), *Mathilde* (*Matylda*). The most popular ones in the 20th century were *Hedwig* and *Henry*, which are associated with positive features of their bearers, such as St. Hedwig of Silesia or Silesian Piast princes, Henry the Bearded, Henry the Pious and Henry the Probus. The negative connotations of the name bearers could restrict the use of such names, or their appellativisation, as is the case of *Adolf*, *Helmut* as German ethnonyms in everyday language.